Ο άνθρωπος και η κινητή τηλεφωνία (Κώστας Βραχνός)

Categories : ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Date : 11 Ιουλίου, 2007

Όταν ακόμα και οι πιο ευσυνείδητοι άνθρωποι, εκείνοι από τους οποίους αναμένει κανείς την έμπρακτη και συνεπή αντίσταση στην ολέθρια λησμοσύνη, αντίσταση όχι υστερική ή υποκριτική, αλλά φυσική, ευλογημένη σαν των ινδιάνων που τους υλοτομούν αυθαίρετα το δάσος· αντίσταση στην αδιαφορία, την αποχαύνωση και την αποκτήνωση. Όταν, λοιπόν, εκείνοι που θέλουμε να λέμε «οι δικοί μας» υπέκυψαν, παραδόθηκαν, αυτομόλησαν, όταν οι συγκατήγοροι της προϊούσης διαβρώσεως αποσύρονται κάποια στιγμή για να πούνε «έλα, που είσαι;», δεν απομένει πια καμία ελπίδα.

Δεν φαίνεται οι κάτοχοι να έχουν αληθινή συνείδηση των επιπτώσεων του κινητού τηλεφώνου. Των κοινωνιολογικών, πολιτικών, ανθρωπολογικών και πνευματικών επιπτώσεων. Και όταν λέμε συνείδηση επιπτώσεων, δεν εννοούμε υποψία, πόσο μάλλον φαντασίωση, μακρινών-επικείμενων δεινών. Τι «υποψία» και τι «φαντασίωση»; Και τι «επικείμενων»; Απλή επίγνωση. Εξάλλου, μέχρι και «προφητεία» θα πει μάλλον «διαισθάνομαι το ρυθμό του παρόντος» παρά (εξ΄ ου και) «προβλέπω το μέλλον». Και ήδη υφιστάμεθα τις πρώτες επιπτώσεις, χωρίς να χρειάζεται αυξημένη εγρήγορση για να τις αναγνωρίσουμε.

Τον καιρό της αποξένωσης, προμηθευόμαστε συσκευές τηλε-φωνίας· τον καιρό της γλωσσοπενίας, κληροδοτούμε στα παιδιά μας τα ες εμ ες· τον καιρό του καρκίνου, πλέουμε εν μέσω ασύλληπτης ακτινοβολίας· τον καιρό του θορύβου, μια καινούρια όχληση.

Εντάξει εμείς, αλλά οι ερχόμενες γενιές; Η αφέλεια φτάνει σε τέτοιο σημείο, ώστε πολύ συχνά οι ενήλικες γονείς (μανιώδεις κάτοχοι και αγοραστές) να εκνευρίζονται στη θέα του πιτσιρίκου τους που ασχολείται μανιωδώς μ΄ ένα τηλέφωνο. Θα σου πουν αγανακτησμένοι «μας πίεσε να του το αγοράσουμε». (Ο βιαστής όμως δεν μπορεί ποτέ να νουθετήσει το θύμα του). Όλοι ξέρουμε πόσο αδύνατο είναι να στερήσουμε σ΄ ένα παιδί την απαίτηση ενός πράγματος που εμείς οι ίδιοι καθιερώσαμε.

Με λίγο νερό στο κρασί θα μπορούσαμε να δεχθούμε τη μερική επαγγελματική χρήση.

Ομολογουμένως, υπάρχουν επαγγέλματα στα οποία το κινητό τηλέφωνο ήταν εκείνο που έλειπε. Ή για κάποια χόμπι, όπως η ορειβασία· ίσως ακόμα και για ορισμένες κατηγορίες ανθρώπων (κυρίως ασθενείς ή ηλικιωμένους, για ώρα ανάγκης). Σε καμία περίπτωση, όμως, για τη γενική (δηλαδή καθολική) χρήση, όπως ήταν μοιραίο να γίνει κι έγινε σήμερα.

Οι υπέρμαχοι της τεχνολογίας και της νεωτερικότητας θα χλευάσουν αυτή την «αντιδραστική» στάση. Θα αναφέρουν ιστορικά παραδείγματα κολοσσιαίων επιστημονικών εφευρέσεων που έγιναν βασικές ανάγκες και, ειλικρινά, δύσκολα θα έβρισκε κανείς λογικά αντεπιχειρήματα. Εφόσον αναγνωρίζουμε το τηλέφωνο ως βασική (όχι πρώτη) ανάγκη, δύσκολα μπορούμε να πείσουμε κάποιον ότι το κινητό είναι μια ολέθρια ψευδοανάγκη. Το δε καταπληκτικό με την εν λόγω συσκευή είναι ότι όλοι ανεξαιρέτως έχουν την πεποίθηση πως τους είναι απαραίτητη. Το ίδιο ο καρδιοπαθής με την εννιάχρονη μαθήτρια. Και όλοι ότι κάνουν ορθή χρήση «παρά τις υπερβολές». Σου λεν «εγώ δεν το χρησιμοποιώ σχεδόν καθόλου» ή «πες ότι σου τυχαίνει κάτι απρόοπτο», και τα συναφή. Και όλοι ξαφνιάζονται ή σπεύδουν σαν από επείγον καθήκον να απαντήσουν σε μια οποιαδήποτε κλήση, να διακόψουν οποιαδήποτε δραστηριότητα, σαν αυτή η διακοπή να ήταν κάτι αυτονόητο. Ή να μιλήσουν ταυτόχρονα, αν τυχαίνει να οδηγούν αυτοκίνητο! Κυρίως εκείνο του απροόπτου αποτελεί το δεσπόζον επιχείρημα. Και πράγματι, έτσι είναι, αφού η πρόληψη ή η έγκαιρη αντιμετώπιση ενός έκτακτου συμβάντος συνιστά το μοναδικό ίσως «καλό» της φορητής τηλεφωνικής συσκευής απέναντι στα ευάριθμα «κακά» της.

Δεν υποψιάζονται, όμως, πως το να γυρίζεις μ΄ ένα τηλέφωνο στην τσέπη αποτελεί από μόνο του υπερβολή. [Βέβαια, το κινητό τηλέφωνο δεν είναι πλέον μόνο τηλέφωνο αλλά και φορητός υπολογιστής, ατζέντα, φωτογραφική μηχανή, κ.α.] Φανταστείτε μια παραλία όπου ο κάθε λουόμενος έχει δίπλα του ένα μαύρο - από τα παλιά - τηλέφωνο να κάνει κάθε τρεις και λίγο «ντρριιιιιιννννν». Το ίδιο συμβαίνει και σήμερα, μ΄ όλο που το παλιό, βαρύ, μεγάλο, μαύρο τηλέφωνο έχει μια σπιθαμή μέγεθος και μερικά γραμμάρια βάρος· και μ΄ όλο που αντί για έναν τυποποιημένο ήχο, κελαηδά ποικιλοτρόπως διαπερνώντας τα εγκεφαλικά μας κύτταρα με πολύ βλαβερή ακτινοβολία.

Και όμως. Κάποια αναλογία θραύεται. Η συγκεκριμένη συσκευή δεν συνιστά απλή εξέλιξη της προηγούμενης, αλλά επικίνδυνη μετάλλαξή της. Με την έλευσή της (που ήρθε να αποτελειώσει το έργο της τηλεόρασης) αλλοιώνεται ριζικά η υπαρξιακή (χωροχρόνος), μεταφυσική (πραγματικότητα), ειδολογική (άνθρωπος) και διαπροσωπική (συνάνθρωπος) αφετηρία. Πια, η φυσική παρουσία και συνεύρεση των ανθρώπων αντικαθίστανται από τη μόνιμη ακουστική διαθεσιμότητα του άλλου. Έτσι, έχουμε το παράδοξο, παρά τη φρενίτιδα της επικοινωνίας που ξεσήκωσε η συσκευή, ο άλλος, το πρόσωπο δηλαδή, να απομακρύνεται ολοένα. Υπονομεύεται η

ευεργετική μοναξιά κι εμπεδώνεται μια αναπόδραστη μόνωση. Η λέξη «περιμένω» θα πει «χάνω το χρόνο μου». Η σιωπή ταυτίζεται με την αμηχανία, η πλήξη αίρεται με την κουβέντα, η ματαιοδοξία εκπληρώνεται με τη συχνή λήψη τηλεφωνημάτων και τη δημόσια αναίσχυντη χαζοσυνομιλία. Εδώ η νεοελληνική αγένεια, αναίδεια, απαιδευσιά, μειονεξία, ο επαρχιωτισμός και ο νεοπλουτισμός οργιάζουν.

Η καθημερινότητα φιλτράρεται ψηφιακά, ο κόσμος εμφανίζεται απόμακρος, «τηλε-κόσμος». Ότι τελικά απέμεινε από την τρομερή αλλοίωση του περιβάλλοντος, δηλαδή οι ανθρώπινες σχέσεις ως ύστατη δυνατότητα αντίστασης στην αλλοτρίωση, υποσκάπτεται με τον πιο εγκληματικό τρόπο από μια συσκευή. Ναι, από μια συσκευή! Διότι εκτός από το να απεικονίζει την παρακμή (συνέπεια), το κινητό τηλέφωνο αποτελεί οργανικό παράγοντά της (αίτιο). Μεταξύ των αλλοιώσεων, ίσως η πιο ύπουλη να΄ ναι η σχετική με το «αύριο των παιδιών μας», για το οποίο όλοι μεν κόπτονται και ανησυχούν, αλλά ελάχιστοι μεριμνούν. Δεν φαίνεται, δηλαδή, να έχει γίνει σαφές ότι σήμερα οι ποσοτικές και ρυθμικές συνισταμένες της ιστορίας καθιστούν μάταιη κάθε a posteriori δυνατότητα παλινόρθωσης: ότι παγκοσμιοποιείται, κυριαρχεί, γίνεται «φύση».

Χτίζουμε έναν κόσμο με βάση την οικονομική ευμάρεια, που για να επιζήσει πρέπει να παράγει και να επιβάλλει διαρκώς νέες ανάγκες. Η οικονομική ανάπτυξη εξαρτάται από την ανάπτυξη των επικοινωνιών και συγκοινωνιών· βασικά τέτοιας φύσεως αναγκαιότητα γέννησε το κινητό τηλέφωνο. Ωστόσο, άλλο αναγκαιότητα και άλλο ανάγκη. Και «νέες» ανάγκες δεν υπάρχουν. Όλες οι ανάγκες είναι παλαιές, παλαιότατες. Μ΄ όλο που λείπει πια η καθιερωμένη τους ιεράρχηση και διάκριση, γι΄ αυτό και μεταμφιεσμένες μας εξαπατούν.

Μήπως άραγε, και η μετάλλαξη δεν συνιστά φυσικό φαινόμενο; Υπάρχει τίποτε ανθρώπινο που να μην είναι φυσική ανθρώπινη επιλογή; Όπως εξελίσσονται και μεταλλάσονται οι αρετές, έτσι εξελίσσονται και μεταλλάσσονται οι ατέλειες, και οι δύο εξίσου έμφυτες. Όμως το πνεύμα καθιστά τον άνθρωπο άνθρωπο, και μονάχα το πνεύμα - ως φυσικό - μπορεί να ορθωθεί στη φύση. Έχει έρθει προ πολλού η εποχή να αμφισβητήσουμε το αλάθητο του ενστίκτου. Να ορθωθούμε στην ίδια μας τη φύση έτσι όπως αυτή αντανακλάται στις κοινωνίες μας. Να αντισταθούμε στην φυσική μας τάση (ένστικτο ή έθος;) προς την απλοποίηση και την αυτοματοποίηση, το ιδανικό της μέγιστης ευκολίας, συντόμευσης και άνεσης, στο προπατορικό αίτημα της αμεριμνησίας. Φαντάζει εξωφρενικό ο σύγχρονος δυτικός άνθρωπος να υπερασπίζεται το δικαίωμά του «να ξεχαστεί», ενώ εκείνο που επείγει είναι ακριβώς το αντίθετο: «να θυμηθεί». Κάπου είπε ο Bossuet πως ο άνθρωπος είναι υπερβολικά διεστραμμένος για να του αξίζει η ελευθερία του. Η ιστορία της ανθρωπότητας βρίθει απάνθρωπων λαθών, αδικιών κι εγκλημάτων. Αν, καταπώς λέμε, ο νόμος της πόλης έχει καταντήσει νόμος της ζούγκλας, είναι διότι ο άνθρωπος είναι ακόμη πίθηκος.

Πιθανόν να ηχούν υπερβολικές αυτές οι θεωρητικές παρεκκλίσεις, μα το θέμα είναι υπερβολικά σοβαρό. Βρισκόμαστε παγιδευμένοι σ΄ ένα πλέγμα «πρώτων» υλικών αναγκών και ηδονών. Παγιδευμένοι σ΄ ένα κόσμο όπου η ηδονή είναι πρώτη ανάγκη. Ανυποψίαστα ή και υποψιασμένα θύματα ενός αυτοταπεινωτικού και αυτοκαταστροφικού σύμπαντος αξιών. Ενεστώτες και μέλλοντες ναυαγοί στη δίνη του ίδιου μας του πολυτελούς υπερωκεανίου. Μόνοι, απομονωμένοι, ο καθένας βασιλιάς στο καταναλωτικό του βασίλειο. Μέσα σ΄ ένα τέτοιο πλαίσιο (ναυάγιο) αναδύεται η νέα υπέροχη εφεύρεση του κινητού τηλεφώνου: της καπιταλιστικής επιτηδειότητας και της αψήφιστης συγκατάνευσης, της έλλειψης συλλογικής ευαισθησίας και της κοντόθωρης επιβίωσης, της λυσσαλέας αναζήτησης και της δημιουργίας νέων καταναλωτών και της ψευδαίσθησης αυτοδιάθεσης.

Ο φίλος πλέον δεν συναντά τον φίλο, δεν του γράφει χριστουγεννιάτικη κάρτα, αλλά του στέλνει γραπτό μήνυμα. Το κορίτσι φονεύει την ανία και την αμηχανία του περιεργαζόμενο με στοχαστικό ύφος το τηλέφωνό του. Ο πολυάσχολος δεν χάνει καιρό, δεν περιμένει λεπτό, έχει πάντοτε δουλειά και τούτο φαίνεται. Οι αδιάκριτοι αυθαδιάζουν, μας αναγκάζουν να ακούμε τις συνδιαλέξεις τους, την ώρα που οι διακριτικοί μιλούν σιγά και ντρέπονται για λογαριασμό τους. Οι μαθητές χαζολογούν στην τάξη και στα διαλείμματα ασχολούμενοι με το τηλέφωνό τους. Οι οδηγοί κάνουν ζιγκ-ζαγκ και φρενάρουν απότομα. Οι διαφημίσεις μιλάνε για ελευθερία, δύναμη, επικοινωνία. Ο αργόσχολος βρήκε και αυτός επιτέλους μια απασχόληση. Ο αναρχικός, ο πολέμιος του καπιταλισμού και της παγκοσμιοποίησης, μιλάει και εκείνος στο κινητό του... Όπου και αν σταθούμε, σε κάθε διάδρομο, στο λεωφορείο, στην εξοχή, στο θέατρο, στο νεκροταφείο, η ίδια εφιαλτική πραγματικότητα: παντού άνθρωποι να μιλάνε σ΄ ένα τηλέφωνο! Και το χειρότερο: να μην ξενίζει τούτο κανέναν!

Ωστόσο, η παρανοϊκή συμμόρφωση με τη μόδα και τις επιταγές των αδίστακτων πολυεθνικών, επιτεύχθηκε με τόσο χειμαρρώδη τρόπο, τόσο πρόθυμα, τόσο αστόχαστα που η χρήση ήδη προκαλεί κάποια δυσαρέσκεια σε πολλούς κατόχους του. Εντούτοις, έχουμε το τραγελαφικό και σύνηθες φαινόμενο να παραπονιόμαστε για κάτι που μας βλάπτει, ενώ την ίδια στιγμή να μη διανοούμαστε την παύση της χρήσης του. Δεν αρκούν οι ευσυνείδητοι χρήστες, ευσυνειδησία εν προκειμένω είναι μόνο η μη χρήση. Όμως η κατάσταση είναι πλέον μη αναστρέψιμη και αυτό το ξέρουμε όλοι.

Όταν, σ΄ ένα έγκλημα - όπως το συγκεκριμένο, π.χ. κατά της δημόσιας υγείας (ανάλογο μ΄ εκείνο των καπνοβιομηχανιών) - θύματα και θύτες ταυτίζονται, ποιο δειλό κράτος περιμένουμε να κάνει κάτι; Όταν, για να΄ μαστε ειλικρινείς κι επίκαιροι, απεμπολούμε καθημερινά την ιδιωτικότητα, γιατί εξεγειρόμαστε τόσο όταν αυτή παραβιάζεται άνωθεν;

Κανείς δεν θέλει το κακό της ανθρωπότητας, ούτε και των παιδιών του. Όμως, όλοι με τον τρόπο μας εργαζόμαστε για το κοινό κακό. Το κακό είναι μια περιρρέουσα κατάσταση που δεν τρέφεται από την κακία, αλλά την επιπολαιότητα. Πολλές φορές συμβαίνει δέκα ενάρετοι με καλές προθέσεις να συνεισφέρουν τις μικρές και μεγάλες τους πλάνες και ν΄ αποφασίζουν ή να εμπνέουν κάτι εντελώς επιζήμιο. Ο Σωκράτης είχε απόλυτο δίκιο. Ο Αδάμ και η Εύα δεν ήταν κακοί αλλά επιπόλαιοι, ασυνείδητοι. Δεν σκεφτόμαστε σε βάθος χρόνου, επειδή ακριβώς μας διαφεύγει το αυτονόητο: πως είμαστε έγχρονοι κι εφήμεροι.

Σε πέντε χρόνια σχεδόν όλοι οι Έλληνες έτρεξαν - ο ένας «λόγω δουλειάς», ο άλλος «γιατί υποχρεώθηκε», γιατί «του το΄ καναν δώρο», κ.τ.λ. - να αγοράσει κινητό τηλέφωνο. Και από μόνο του αυτό φανερώνει μια πρωτοφανή παθολογία. Ακόμα και αν επρόκειτο για ελιξίριο, τόσος λίγος χρόνος για τόσο μαζική ανταπόκριση, θα έπρεπε να προκαλεί τουλάχιστον καχυποψία, αν όχι ρίγος. Μα σήμερα (και πάντοτε) η μαζικότητα αποτελεί κριτήριο ορθότητας και όχι ένδειξη παθογένειας. Αντιθέτως, λοιπόν, έκπληξη προκαλεί εκείνος που δεν έχει κινητό τηλέφωνο και που δεν θέλει να αγοράσει γιατί δεν το χρειάζεται και το αντιπαθεί.

(Από το περιδικό "ΕΥΘΥΝΗ")

(Πηγή: Ι. Μ. ΣΑΜΟΥ, ΙΚΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΡΣΕΩΝ)

Διαβάστε περισσότερα άρθρα για τα ΚΙΝΗΤΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ πατώντας εδώ